

اینترنت و سوء مصرف مواد (مخدر)

اکبر علیوردی نیا*

امروزه جهانی شدن و فن آوری های نوین - از جمله اینترنت - ارتکاب جرایم مرتبط با مواد (مخدر) را تسهیل کرده است. اگرچه، مجرمانی که از فضای رایانه ای و اینترنتی برای اهداف سودجویانه خود استفاده می کنند، به طور عمده بر سوء استفاده جنسی از کودکان و جرایم اقتصادی نظیر کلاهبرداری متمرکز شده اند. لیکن، نشانه هایی دال بر این که از فن آوری های نوین به طور فزاینده ای برای عملیات تولید، توزیع و قاچاق مواد (مخدر) استفاده می گردد، نیز دیده می شود. گزارش های سازمان ملل متحد نشان دهنده این است که تعداد بسیار زیادی از وب سایت ها در سراسر جهان وجود دارد که از آنها به منظور فروش مواد غیرقانونی - از حشیش گرفته تا هروئین، اکستسی و کوکائین - استفاده می شود. به این منظور دلالتان مواد (مخدر) از گپ خانه های خصوصی (چت روم های خصوصی) در وب سایت ها استفاده می کنند.

مقدمه

اینترنت به عنوان یک وسیله، دارای قابلیت عظیمی برای افزایش تنوع اطلاعات و

سرگرمی‌های در دسترس افراد و سازمان‌های سراسر جهان است. این وسیله همچنین موانع ورود را کاهش می‌دهد، که برای گویندگان و شنوندگان یکسان است، و امکان دسترسی به تمام کسانی را که مایل‌اند در این محیط شرکت کنند، فراهم می‌کند و حتی در میان گویندگان، یک برابری نسبی ایجاد می‌کند. هر شخصی که به اینترنت دسترسی دارد می‌تواند در حالت‌های ارتباطی مختلفی که در محیط آن - لاین وجود دارد، شرکت کند و دیدگاه‌ها و نظراتش را در قالب متن، تصاویر یا صوت بیان کند و نیز می‌تواند به حجم گسترده‌ای از اطلاعات و برنامه‌های ارائه شده از سوی دیگران دسترسی یابد. به همین دلیل، اینترنت قابلیت عظیمی برای ایجاد یک جامعه پویا دارد؛ جامعه‌ای که در آن آزادی بیان و پویایی فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و زبانی افزایش می‌یابد. با این حال، باید به نقش منفی و بحرانی که این دسترسی و مشارکت فعال به این فن‌آوری نوین ایجاد می‌کند، نیز توجه کنیم.

با امکانات و گزینه‌های فراوانی که رسانه‌های عمومی از جمله اینترنت در اختیار جوانان می‌گذارند، آنان به صورت دائم با محرک‌های جدید و انواع مختلف رفتار آشنا می‌شوند. این فضا هویت نامشخص و به صورت مستمر متحولی را، به‌ویژه برای نسلی که در مقایسه با نسل قبل با محرک‌های فراوانی مواجه است، می‌آفریند. اینترنت فضای آزاد گلخانه‌ای را ایجاد می‌کند که معلمان و مراجع قدرت به آن دسترسی ندارند و بر آن تأثیر نمی‌گذارند. اینترنت انقلابی عظیم در دنیای ارتباطات است که مرز جغرافیایی نمی‌شناسد (Leiner 2001).

با پایان یافتن جنگ سرد، که محدودیت‌های تجارت بین‌الملل را به طرز شدید کاهش داد و نیز فروپاشی نظام‌های کمونیستی در کشورهای اروپای شرقی و ادغام آنان در بازارهای جهانی و اقتصاد بازار، تعداد کاربران اینترنت به سرعت افزایش یافت. حجم تجارت الکترونی، به عنوان بخش جدیدی در اقتصاد جهانی، در سال ۲۰۰۳ بیش از یک تریلیون دلار بوده است (National Institute for Government Innovation 2004). در حال حاضر آمریکا دارای ۱۸۰ میلیون کاربر اینترنتی است و تعداد کاربران اینترنت در کل دنیا حدود ۵۰۰ میلیون نفر هستند (Totse 2004). پیش‌بینی می‌شود تعداد کاربران اینترنتی زیر ۱۸ سال در آمریکا در سال ۲۰۰۵ به بیش از ۴۰ میلیون کاربر برسد (Grunwald 2004). در ایران نیز اینترنت هر روز فراگیرتر می‌شود؛

به طوری که، تنها در ظرف یک سال یعنی از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۱ تعداد کاربران اینترنت از ۱/۸ به ۳/۲ میلیون نفر رسید و در حال حاضر حدود ۵ میلیون کاربر اینترنت در ایران وجود دارد. با توجه به جوانی جمعیت و تعداد زیاد جوانان تحصیلکرده که با اینترنت آشنایی دارند، به نظر می‌رسد اینترنت می‌تواند رسانه‌ای تأثیرگذار در جامعه ما تلقی شود. از آنجا که کاربران اینترنت را در ایران به طور عمده افراد تحصیلکرده تشکیل می‌دهند و این افراد در میان خانواده‌ها و گروه‌ها از نفوذ زیادی برخوردار هستند، می‌توان گفت که ضریب نفوذ اینترنت در ایران بسیار بالا است و به سرعت نیز در حال افزایش است. هم‌اکنون مجامعی که ایرانیان در اینترنت به وجود آورده‌اند از صدها مورد نیز فراتر رفته است و برخی از این گروه‌ها حتی با استفاده از امکانات فنی که اینترنت در اختیار آنان می‌گذارد (مانند گفت‌وگو و انتقال صدا از این شبکه) اقدام به راه‌اندازی شبکه‌های شبه رادیو در درون اینترنت کرده‌اند.

امروزه، در جامعه ما، جوانان و نوجوانان چیزهایی را می‌پسندند که با سلیقه و ذائقه نسل‌های پیشین تفاوت ماهوی و فاحش دارند. اطلاعات، دانش، رفتارهای اجتماعی، علائق و نوع تفکر این نسل آن‌چنان متفاوت از نسل‌های پیشین است که او را در موقعیت خاصی قرار داده است. با این حال، در رفتارها و دیدگاه‌های همین نسل نیز دگرگونی‌های اساسی و ساختاری در حال شکل‌گیری است که بخش عمده آن متأثر از ورود و شیوع فن‌آوری نوین ارتباطات یعنی اینترنت و ماهواره است. در واقع، یکی از نقاط افتراق و جدایی این نسل با نسل‌های پیشین آشنایی، بهره‌گیری و انس و الفت با این رسانه و فن‌آوری ارتباطی است. بنابراین، اینترنت و دیگر تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی نه تنها میزان و سطح اطلاعات نسل جوان را افزایش داده‌اند، بلکه بر تمایلات و گرایش‌های او نیز تأثیر گذاشته‌اند.

اینترنت دارای خصوصیتی است که سبب جذب جوانان می‌شود (Skinner, et al. 2003: 32):

- وب سایت‌ها: مجموعه‌ای از اطلاعات، سرگرمی و تعامل در یک مکان منحصربفرد یا

.URL

- موتورهای جست‌وجو^۱: موتورهای جست‌وجو از منابع وب هستند که می‌توان از آن‌ها

برای جست‌وجو در تمامی مسائل و موضوع‌های موردنظر استفاده کرد.

- گپ‌خانه‌ها^۱: یعنی سایت‌های خاصی که اجازه می‌دهند جوانان مکالمه‌های آنی داشته باشند. اتاق‌ها به‌طور معمول برحسب موضوع‌ها یا هدف گپ زنده تقسیم شده‌اند (نظیر اتاق مربوط به ورزش، مواد مخدر و یا اتاق مربوط به کسانی که به دنبال بهبودی و خلاصی از مخدرات هستند).

- پیام‌های آنی^۲: نرم‌افزارهای خاصی که به‌طور عمده جوانان از آن برای ارسال پیام‌های آنی به کسانی که دارای همان نرم‌افزار هستند (نظیر پیک یا هو^۳ یا سایر پیک‌ها نظیر msm و غیره) استفاده می‌شود.

- صفحه‌های اطلاعات^۴: نرم‌افزاری است که اجازه می‌دهد جوانان سوال‌ها و اطلاعات خود را در مورد موضوع‌های خاص ارسال کنند.

- پست الکترونیکی^۵: نرم‌افزاری است که توسط آن می‌توان پیغام‌های خود را به آدرس‌های مشخص فرستاد و یا دریافت کرد.

- بلاگ‌ها^۶: وب سایت خاصی است که یک شخص می‌تواند افکار، احساسات و کارهای خود را در آنجا به رشته تحریر درآورد و از آنها نگاهداری کند.

از این‌رو، روند فزاینده تعداد کسانی که (به‌طور عمده جوانان) در کشور ما از طریق اینترنت با خدمات و اطلاعات مربوط به اینترنت آشنا می‌شوند، این نگرانی را به‌وجود آورده است که فن‌آوری‌های نوین از جمله اینترنت - سبب تسهیل ارتکاب جرایم مواد مخدری^۷ شده است و همچون کشورهای غربی از آن برای عملیات تولید، توزیع و قاچاق مواد (مخدر) استفاده می‌گردد.

جهانی شدن و تسهیل جرایم اینترنتی

ورود اینترنت و رایانه به زندگی نسل امروز حتی بر ساختارهای سیاسی و اجتماعی جامعه

1- Chat Rooms

2- Instant Messages

3- Yahoo Messenger

4- Bulletin Boards

5- E-Mail

6- Blogs

7- Drug Related Crimes

نیز تأثیر گذاشته است و به عنوان یک وسیله ارتباطی جدید و پویا، امکاناتی را فراهم ساخته است که از طریق رسانه‌های ارتباطی گذشته غیرممکن بود. اما در کنار گسترش این خدمات و منابعی برای خدمات بهتر ارتباطی، تفریحی و آموزشی، نگرانی‌هایی در کل جهان درباره محتوای این خدمات به وجود آمده است. بعضی معتقدند که برای کنترل محتوای اینترنت هیچ کاری نمی‌توان کرد، در حالی که برخی دیگر بر این باورند که تنها از طریق همکاری بین‌المللی می‌توان این مشکل را حل کرد. همچنین باید در نظر داشت که، در حالی که اینترنت فرصت زیادی را برای طیف وسیعی از موضوع‌ها و محتواها فراهم می‌کند، اما هنوز هم حجم قابل توجهی از برنامه‌های اینترنت، ریشه در دموکراسی‌های لیبرال غربی به ویژه ایالات متحده آمریکا دارد. این برنامه‌ها، خواه‌ناخواه، منعکس‌کننده و انتقال‌دهنده بخشی از ارزش‌های اجتماعی، سیاسی و اخلاقی این جوامع می‌باشند. به علاوه، حجم عمده‌ای از برنامه‌ها و سایت‌های اینترنت تنها به زبان انگلیسی در دسترس هستند.

جهانی‌شدن و فن‌آوری‌های نوین ارتباطی منافع زیادی، اعم از اقتصادی، آموزشی و فرهنگی، را برای جامعه‌های بشری به ارمغان آورده است. اما در عین حال، جهانی‌شدن باعث ایجاد فرصت‌های جدید برای جرایم مختلف، از جمله جرایم مرتبط با مواد مخدر، شده است. جذب و ادغام اقتصاد ملی کشورها در یک نظام واحد جهانی به فراسوی حوزه اقتصادی، یعنی به ریشه‌های هویت اجتماعی و فرهنگی آنان، گسترش یافته است. در حالی که در بسیاری از نقاط جهان، به خصوص کشورهای در حال توسعه، رونق اقتصادی با تشدید فقر و حاشیه‌نشینی قرین بوده است، علقه‌های سنتی پیونددهنده افراد به یکدیگر و همبستگی اجتماعی آنان نیز همگام با تغییرات سریع، تضعیف شده است. این شرایط توسط دلان و فاچاقچیان مواد (مخدر) برای بسط بازارهای خود مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. به علاوه، طی دهه گذشته، رشد فعالیت‌های تجاری و مالی سبب به وجود آمدن مجرماتی با امکانات بیشتر شده است تا با سهولت بیشتری بتوانند کالاهای غیرقانونی نظیر مواد (مخدر) را به اقصی نقاط عالم انتقال دهند و نیز با پولشویی، سود حاصل از آن را تغییر قیافه دهند. از این رو پیشرفت‌های تکنولوژیکی و جهانی‌شدن تجارت، علاوه بر ایجاد فرصت‌های قابل توجه برای توسعه اجتماعی، فرصت‌های

بسیاری را برای شکل‌های سنتی و نوین جرم‌های مرتبط با مواد (مخدر) ایجاد کرده است. در مقایسه با جرایم معمولی، جرایمی که با استفاده از امکانات اینترنتی انجام می‌شود، مستلزم استفاده از منابع نسبی کمتری است و ارتکاب این دسته از جرم‌ها می‌تواند در فضایی صورت گیرد که افراد مختلف در آن حضور فیزیکی ندارند. همچنین، در بسیاری از کشورها این‌گونه تخلف‌ها یا به‌دقت تعریف نشده‌اند و یا این‌که به‌هیچ‌وجه تعریف نشده‌اند؛ از این‌رو، مخاطره‌های درگیر شدن در این دسته از تخلف‌ها و نیز احتمال ردیابی و دستگیری مجرمان بسیار کم است (INCB 2001).

تأثیر اینترنت بر سوء مصرف مواد (مخدر)

اینترنت در حال تبدیل شدن به یک رسانه چند زبانه است که ۶۵ درصد از کاربران آن غیرانگلیسی زبان هستند (Global Reach 2003). چینی‌ها، ژاپنی‌ها و اسپانیایی‌ها سریع‌ترین رشد را در زبان‌های آن - لاین (برخط) داشته‌اند (Global Reach 2002). از این‌رو، می‌توان نتیجه گرفت که اطلاعات مرتبط با مواد (مخدر) و منابع آن به زبان مادری، روز به روز برای جوانان قابل دسترس‌تر می‌شود. زیرا حدود ۶۰ درصد از کاربران اینترنت در سطح جهانی را جوانان تشکیل می‌دهند و این در حالی است که اینان صرفاً ۳۴ درصد از کل جمعیت جهانی را شامل می‌شوند (Tylor 2002).

اینترنت تا حدودی متفاوت از سایر رسانه‌های اطلاع‌رسانی است، زیرا مخاطبان آن می‌توانند خاص یا بسیار عام باشند، تبادل اطلاعات در آن بسیار سریع و آسان اتفاق می‌افتد و هویت تولیدکنندگان اطلاعات و مصرف‌کنندگان آن به‌طور نسبی پنهان است. دسترسی آسان به اینترنت، بسیاری از افراد و گروه‌ها را برای استفاده از این وسیله به منظور ترویج یا تسهیل فعالیت‌های غیرقانونی مربوط به مواد (مخدر) تشویق کرده است. اطلاعاتی که باعث تسهیل در تولید مواد (مخدر) می‌شوند، عبارت هستند از مطالبی دربارهٔ تجهیزات یا سایر منابع مورد نیاز برای تولید آن. اطلاعات تسهیل‌کننده مصرف مواد (مخدر) شامل مطالب مربوط به ماهیت، آثار و روش‌های استفاده از مواد (مخدر) هستند. اطلاعاتی که موجب تسهیل در فروش مواد (مخدر)

می‌شوند، مشتمل است بر مطالبی در مورد این‌که چگونه یا کجا می‌توان مواد (مخدر) را تهیه کرد یا مکانیسم‌های خرید مواد (مخدر) به صورت آن - لاین.

اطلاعات قابل دسترسی در اینترنت توسط افراد یا گروه‌هایی تولید می‌شوند که دارای اهداف و انگیزه‌های مختلفی هستند. برخی از آنان از اینترنت به منظور گسترش دایره فروش خود برای آلوده کردن جوانان و درگیر کردن آنان در رفتارهای غیرقانونی، از جمله قاچاق مواد مخدر، کلاهبرداری در کارت‌های اعتباری و سایر جرم‌های مالی استفاده می‌کنند. این افراد و گروه‌ها خود لزوماً تولیدکننده، قاچاقچی یا مصرف‌کننده مواد (مخدر) نیستند (گرچه می‌توانند باشند) و شاید به صراحت مشوق درگیر شدن در فعالیت‌های غیرقانونی مربوط به مواد (مخدر) نباشند، لیکن آنچه مسلم است این است که آنان به‌طور معمول سعی در اغراق و پرزرق و برق جلوه دادن استفاده از مواد (مخدر) دارند. همچنین، افراد یا گروه‌هایی که مخالف ساختار سیاسی، اجتماعی یا اقتصادی جامعه هستند، با نشر رفتارهای ضدفرهنگی از طریق اینترنت سعی در مقابله با ساختار موجود را دارند. از این‌رو، این دسته از افراد یا گروه‌ها ممکن است با زیر سؤال بردن قوانین جاری یک کشور در مورد انواع مواد (مخدر) زمینه‌های عدم پذیرش و سرپیچی از این قوانین را در بین مردم، به‌خصوص جوانان، فراهم آورند. برخی دیگر از وب‌سایت‌های مربوط به مواد (مخدر) سعی می‌کنند اقلیت‌ها را به تخطی از قوانینی که در مورد مواد (مخدر) وضع شده است، تشویق نمایند (Totse 2004).

اطلاعات در مورد تولید، مصرف و فروش انواع مواد (مخدر) به‌طور گسترده‌ای در اینترنت قابل دسترس است. در واقع، حتی نحوه استفاده و خطرات ناشی از مصرف انواع مواد (مخدر) در سایت‌های اینترنتی موجود است. بسیاری از این وب‌سایت‌ها با عوام فریبی و جلوه‌ای پرزرق و برق دادن به موضوع به صراحت استفاده از مواد (مخدر) را تشویق می‌کنند. لیکن، برخی دیگر به‌طور غیرمستقیم باعث ترویج تجربه کردن انواع مواد (مخدر) می‌شوند. تأمین‌کنندگان و مشتریان مواد (مخدر) به‌طور معمول از طریق بولتن‌های اینترنتی و گپ‌خانه‌ها، ترتیب خرید و فروش مواد مخدر را می‌دهند و سپس با مبلغ توافق شده از طریق اینترنت، مواد (مخدر) را به سبوری مقصد مورد نظر بارگیری می‌کنند (همان). گزارش‌های سازمان ملل نشان می‌دهد که

دلالتان برای فروش انواع مواد (مخدر) از گپ‌خانه‌های خصوصی^۱ در وب‌سایت‌ها استفاده می‌کنند. در واقع، خطر واقعی که اینترنت را تهدید می‌کند این است که مزایا و منافع ناشی از آن به‌خاطر سودجویی غیرقانونی مجرمان مواد (مخدوری) تهدید می‌شود. به‌خصوص این‌که، جوانان در معرض خطر سوءاستفاده دلالتی هستند که از اینترنت برای فعالیت غیرقانونی مرتبط با مواد (مخدر) استفاده می‌کنند. احتمال این‌که جوانان به‌خاطر اطلاعات غلط، تبلیغات گمراه‌کننده یا شست‌وشوی مغزی توسط برخی از افراد نامرئی که هدفشان سودجویی است، درگیر جرایم مرتبط با مواد (مخدر) شوند، بسیار زیاد است. تعداد بسیار زیادی از وب‌سایت‌ها در سراسر جهان وجود دارند که از آنها به‌منظور فروش مواد غیرقانونی، از حشیش گرفته تا هروئین، اکستسی و کوکابین، استفاده می‌شود (INCB 2002). انجام عملیات بانکی از طریق اینترنت توسط قاچاقچیان مواد (مخدر) رو به فزونی است. بسیاری از وب‌سایت‌ها با فراهم نمودن طیف وسیعی از اطلاعات مربوط به مواد (مخدر) و ملزومات آن مروج فرهنگ سوء مصرف مواد (مخدر) هستند.

تلاش کارگزاران قانون برای شناسایی فعالیت‌های غیرقانونی اینترنتی با چالش‌های جدی مواجه است، زیرا اطلاعات به سرعت مبادله می‌شوند و به فروش می‌رسند و به دلیل گمنامی نسبی نمی‌توان متبع آن اطلاعات را شناسایی کرد. این دسته از متخلفان به‌طور فزاینده‌ای از تکنولوژی نوین و پیچیده‌تر برای مخفی کردن فعالیت‌ها و هویتشان استفاده می‌کنند. چنان‌چه فعالیت‌های نیز مورد شناسایی مجریان قانون قرار گیرد، از چتر حمایتی قانون اساسی، تحت عنوان آزادی بیان، برخوردار می‌شوند (Totse 2004). قاچاقچیان مواد (مخدر) از طریق گپ‌خانه‌های اینترنتی که توسط دیواره‌های آتشین^۲ محافظت می‌شوند و آنها را غیرقابل نفوذ می‌سازند، با یکدیگر در ارتباط مداوم هستند. برخی از کشورها اقدام به راه‌اندازی سیستم آن-لاین در اینترنت کرده‌اند که هدف اصلی آن کنترل و ممانعت از استفاده از اینترنت برای تبلیغات غیرقانونی مواد (مخدر) است (INCB 2002).

گروه‌های قاچاقچی مواد (مخدر) با استفاده از فن‌آوری‌های نوین دو هدف عمده را تعقیب

می‌کنند:

۱) بهبود و بالا بردن کارایی در تولید و توزیع مواد (مخدر).
 ۲) ایجاد حاشیه امنیت برای خود و فعالیت‌های غیرقانونی‌شان به منظور در امان ماندن از تیررس کارگزاران قانون.

فن‌آوری‌های نوین قاچاقچیان مواد (مخدر) را قادر می‌سازد تا با شیوه‌های نوین، مرتکب جرم‌های سنتی شوند یا این که با ابزارهای جدید مرتکب تخلف‌های جدید گردند. برای مثال، پنهان کردن اطلاعات مربوط به بارگیری محموله‌های مواد (مخدر) از طریق پیغام‌های سری، انجام سرمایه‌گذاری‌های مرتبط با مواد (مخدر) از طریق حواله‌های الکترونیکی و استفاده از جنگ اطلاعات یا حمله دیجیتال علیه فعالیت‌های اطلاعاتی کارگزاران قانون. از طریق اینترنت همچنین می‌توان با نحوه ساخت طیف وسیعی از مواد (مخدر) ترکیبی آشنا شد.

استفاده از اینترنت برای پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر)

امروزه در تمامی نقاط جهان، ساز و کارهایی برای مطالعه جرایم مرتبط با فن‌آوری‌های نوین و پاسخ‌های متناسب با آن، بسط یافته است. در برخی از کشورها مسأله سوء استفاده جنسی از کودکان و کلاهبرداری اینترنتی در کانون توجه دولتمردان قرار دارد و در برخی دیگر از کشورها مسأله پولشویی، جرایم اقتصادی و جرایم اینترنتی مرتبط با مواد (مخدر) از اهمیت بیشتری برخوردار است. در سال‌های اخیر نیز، پس از حوادث یازده سپتامبر، توجه زیادی به استفاده از فن‌آوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی توسط شبکه‌های تروریستی معطوف شده است (INCB 2001).

اینترنت برای پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) ویژگی‌ها و قابلیت‌های مضاعفی دارد:
 ۱) وب‌سایت‌ها می‌توانند مرزها را درهم نوردند و افراد بسیاری را تحت پوشش پیام‌های خود قرار دهند، به طوری که وب‌سایتی که برای افراد یا گروه خاصی طراحی شده است و مخاطبان خاصی دارد، می‌تواند برای گروه‌ها و مخاطبان دیگر نیز مورد استفاده قرار گیرد.
 ۲) اینترنت همیشه دایر بوده است، وقت معینی ندارد و به دور از محدودیت زمانی و مکانی

است. لذا، افراد هر لحظه که اراده کنند می‌توانند به منابع و اطلاعات وصل شوند.

۳) وبسایت‌ها را می‌توان برای برآورده ساختن نیازهای در حال تغییر، تعدیل و یا به روز کرد.

۴) جذابیت فن‌آوری نوین می‌تواند باعث اشتیاق جوانان به برنامه‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) از طریق اینترنت شود.

۵) می‌توان سیستم‌های تخصصی را طراحی کرد که از طریق آن بتوان جوانان را که در معرض خطر هستند، شناسایی نمود و برنامه‌های پیشگیری را به آنان عرضه کرد (Winickoff, et al. 2000). علاوه بر امتیازهایی که برنامه‌های اینترنتی پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) دارند، آن‌-لاین بودن آنها امتیاز بزرگی محسوب می‌شود. اما شاید مهم‌ترین دلیلی که می‌توان بر اهمیت برنامه‌های اینترنتی پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) ذکر کرد، عبارت است از ارزیابی‌هایی که از کاربران به دست می‌آید و بر مبنای آن می‌توان برای پیشگیری مداخله کرد (Norman, et al. 2003).

برای پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) با استفاده از اینترنت دو اصل مهم را بایستی مورد توجه قرار داد:

اصل اول: تمرکز بر افزایش عوامل حفاظتی و تقلیل عامل‌های خطرزا که کاهش احتمال سوء مصرف مواد مخدر را در پی دارد. عامل‌های حفاظت‌کننده برای جوانان غالباً مشتمل است بر تمرکز بر حمایت اجتماعی و روابط گروه هم‌آلان (Roberts, et al. 2000: 21-3). این تمرکز بازتابی از اهمیت گروه هم‌آلان برای بسیاری از جوانان است. پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد برنامه‌هایی که در محیط‌های مختلف (نظیر مدرسه و خانواده) بر عامل‌های محافظت‌کننده متمرکز شده‌اند، دارای نتایج مثبتی بوده‌اند (Ibid: 24). اینترنت با هزاران ابزار ارتباطی آن - لاین خود (گپ‌خانه‌ها، بولتن‌های اطلاعات، پیغام‌رسان‌ها و پست‌های الکترونیکی) محیطی است که در آن جوانان می‌توانند با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. درست همانند مدرسه‌ها یا سازمان‌های مذهبی و اجتماعی، جوانان می‌توانند از طریق اینترنت به شبکه‌هایی ملحق شوند که احساس می‌کنند آنان را مورد حمایت قرار می‌دهند. همچنین، از آنجا که بسیاری از برنامه‌های آن - لاین بی‌نام و نشان هستند، می‌تواند برای جوانان جذاب باشند.

زیرا، در این برنامه‌ها به سهولت می‌توان به موضوع‌های حساس پرداخت و در مورد آنها بحث کرد (Skinner, et al. 2003: 875).

اصل دوم: با توجه به پژوهش‌های انجام شده برای برنامه‌های اینترنتی پیشگیری، روش‌های تعاملی نظیر مباحثه هم‌آآن و حل مسأله گروهی، توصیه شده است (Gilvary 2000: 55). در واقع، از طریق گپ‌خانه‌ها و پست‌های الکترونیکی و سایر نرم‌افزارهای ارتباطی، جوانان می‌توانند با هم‌آآن خود به صورت تک به تک یا گروهی وارد تعامل شوند. لذا، برنامه‌های تعاملی می‌توانند بازخورد، نسبت سریعی داشته باشند (UNODC 2004).

مسأله اساسی این است که چگونه می‌توان از فن‌آوری اطلاعات، به خصوص اینترنت، در جهت پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) استفاده کرد. هرگونه بحث در مورد پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) ما را با چالش‌های جدی مواجه می‌سازد. زیرا علاوه بر تنوعی که در تعاریف مربوطه در این حوزه به چشم می‌خورد، در جامعه‌های مختلف دیدگاه‌های متفاوتی در مورد مفهوم سلامتی، پیشگیری، مواد (از جمله مخدرات) و مصرف آنها وجود دارد. از این رو، چالش‌ها و موضوع‌هایی که برنامه‌های اینترنتی پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) با آن مواجه هستند، عبارت هستند از:

۱- **ارزیابی:** ارزیابی برنامه‌های پیشگیرانه همچنان ادامه دارد، لیکن هنوز پرسش‌هایی در مورد آثار بلندمدت این نوع از برنامه‌ها وجود دارد. در واقع، ارزیابی‌های منتشر شده چندانی در مورد مؤثر بودن برنامه‌های اینترنتی پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) وجود ندارد (Norman, et al. 2003: 2-12).

۲- **مناسبت فرهنگی:** یک مسأله مهم در زمینه پیشگیری اینترنتی از سوء مصرف مواد (مخدر) این است که آیا آنچه که تحت عنوان برنامه‌های پیشگیری در کشورهای غربی تدوین شده است می‌تواند در کشورهای دیگر قابلیت کاربرد داشته باشد؟ و آیا از صفت مناسبت فرهنگی برخوردار است؟

۳- **دسترسی به اینترنت:** عمده‌ترین مسأله در مورد اینترنت، بحث میزان دسترسی به آن است. هنگامی که در یک کشور خاص مسأله دسترسی به اینترنت حل شود، مسأله مهم‌تر

عبارت خواهد بود از توزیع دسترسی افراد جامعه به اینترنت. به این معنی که تا چه حد افشار مختلف جامعه به اینترنت دسترسی دارند و این که آیا توزیع آن متناسب و عادلانه است یا نه؟

۴- **یافتن اطلاعات کیفی در اینترنت:** متأسفانه کیفیت اطلاعاتی که در مورد سلامتی در اینترنت قابل دسترسی هستند، یکدست نیستند. یعنی اگر از موتورهای جست و جو برای پیدا کردن مطلب در مورد پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) استفاده کنیم، شاید حدود یک میلیون عنوان (اعم از متن یا وب سایت) پیدا شود. لیکن، پرسش اساسی این است که چه میزان از آنها قابل اعتماد هستند و آیا آنها مروج برنامه‌های واقعی پیشگیری از سوء مصرف مواد (مخدر) هستند یا نه؟ این موضوع مهمی در زبان انگلیسی محسوب می‌شود. در حالی که جست و جو در منابع غیرانگلیسی زبان، تعداد منابع و مفید بودن آنها بیشتر جای بحث دارد (UNODC 2004).

۵- **چالش‌های قانونی:** یکی از مهم‌ترین چالش‌های قانونی که کارگزاران قانون با آن مواجه هستند، عبارت است از فقدان قوانین جامع در ارتباط با تخلف‌های مواد (مخدوری) که در محیط الکترونیکی صورت می‌گیرد. تنها تعداد معدودی از کشورها توانسته‌اند قوانین به نسبت مناسبی در این زمینه تدوین کنند. برخی از کشورها در اساس فاقد چنین قوانینی هستند، برخی دیگر از کشورها نیز با اقتباس این قوانین از کشورهای دیگر، به‌طور ناشیانه‌ای آن را با قوانین ملی خود پیوند زده‌اند؛ اما، در عمل هنگام اجرا دشواری‌های بسیاری دارند. در حال حاضر، در سطح جهانی قوانین روشن و جامعی که موجب وحدت رویه کشورهای در مبارزه با تخلف‌های اینترنتی مواد (مخدر) مختلف شود، وجود ندارد. به‌ندرت می‌توان کشوری را یافت که توانسته باشد تخلف‌های مواد (مخدوری) قاچاقچیان را که ابزار ارتباطی آنان اینترنت بوده است، کشف کند. برخی از دشواری‌ها نیز ناشی از ماهیت الکترونیکی اطلاعات است. در دادگاه قابل اثبات بودن مدرک جرمی که به‌طور الکترونیکی ارتکاب گردیده است، بسیار دشوار می‌باشد. زیرا اطلاعات الکترونیکی را می‌توان بدون این که کوچکترین ردپا و نشانه‌ای باقی بماند، دستکاری کرد. از این رو، بایستی رویه‌های شفاف و مطمئنی برای تشخیص میزان اعتبار و سندیت مدارک

تعبیه گردد.

موضوع دیگری که در حوزه قانونگذاری حائز اهمیت می‌باشد، عبارت است از مسأله رعایت حریم خصوصی افراد. در تمامی نظام‌های مردم‌سالار، احترام به آزادی‌های فردی و حفظ حریم خصوصی افراد امری بدیهی است و این خود موجب بروز برخی محدودیت‌های قانونگذاری برای دولتمردان نظام‌های مردم‌سالار شده است. از این‌رو، مجریان قانون در نحوه برخورد با کاربرانی که از طریق اینترنت اقدام به مبادله اطلاعات و پیام‌های مرتبط با مواد (مخدر) می‌کنند، دچار ابهام هستند. یعنی از یک‌سو، تشویق به تولید و مصرف مواد (مخدر) تخلف از قوانین محسوب می‌شود؛ از سوی دیگر، آزادی بیان و عدم مداخله در ارتباطات خصوصی افراد از ارکان نظام‌های مبتنی بر مردم‌سالاری به‌شمار می‌رود. مثال دیگر این‌که، چنان‌چه وب‌سایتی در مورد قانونی شدن استفاده غیرپزشکی از مخدرات (مواد افیونی) بحث کند، ضرورتاً به معنای تخلف از قوانین محسوب نمی‌شود و از این‌رو بستن چنین سایتی در تعارض با اصل آزادی بیان در بسیاری از کشورها است. از سال ۱۹۹۰ کمیسیون تحت عنوان کمیسیون پیشگیری از جرم برای ترویج تلاش‌های بین‌المللی در بسط یک چارچوب جامع در مورد هدایت و یاری‌رسانی به دولت‌هایی که با جرایم رایانه‌ای سروکار دارند، فعال شده است. این کمیسیون برای رفع موانع قانونی که در راه مبارزه با مجرمان اینترنتی مواد (مخدر) وجود دارد، پیشنهاد کرده است: الف) استفاده نادرست از فن‌آوری‌های اطلاعاتی جرم تلقی شود. ب) قوانینی تدوین شود که دولتمردان را قادر سازد جرایم رایانه‌ای و اینترنتی را پی‌گیری و تعقیب قانونی نماید. ج) به منظور مقابله با مجرمان اینترنتی بایستی مجرمان قانون از آموزش و تجهیزات لازم و کافی برخوردار شوند (INCB 2001).

بنابراین، همان‌گونه که ملاحظه شد، اینترنت چالش‌های اخلاقی و حقوقی بسیار جدی را به‌ویژه در ارتباط با محتوای برنامه‌ها و سایت‌ها ایجاد می‌کند. باید پذیرفت که اینترنت به دلیل ماهیت خود، قابل کنترل از سوی یک سازمان یا ارگان مرکزی نیست و ماهیت پویا و فعال اینترنت به این معنا است که حتی ارزیابی میزان یا ماهیت محتوای برنامه‌های اینترنت در هر زمان، امری محال می‌باشد. با وجود این، بسیاری عقیده دارند که این مسأله به معنای آن نیست که هیچ‌کاری درباره محتوای اینترنتی نمی‌توانیم یا نباید انجام دهیم. در بخش‌های متعددی از

جهان، برای مقابله با مسائل مرتبط با محتوای برنامه‌های آن - لاین، اقدام‌های نظارتی متعددی انجام و یا پیشنهاد شده است. این اقدام‌های نظارتی عبارت هستند:

۱- طرح‌ریزی کدهای عملکردی (یا شیوه عمل) برای سرویس‌دهندگان با میزان متغیری از مشارکت‌های دولتی.

۲- استفاده از قوانین موجود یا معرفی جرایم و تنبیهات قانونی خاصی برای برخی از برنامه‌ها و مطالب آن - لاین خاص، به همراه ایجاد خطوط مستقیم پست الکترونیکی برای گزارش دادن برنامه‌ها و سایت‌های با محتوای غیرقانونی.

۳- پیشرفت‌های فنی برای کنترل دسترسی کودکان به برنامه‌های اینترنت، از جمله نرم‌افزار فیلترکننده و ارزش‌گذاری محتوا.

۴- طرح‌ریزی و اجرای برنامه‌هایی برای آموزش به افراد جامعه (دریگی ۱۳۷۰: ۵۵).

نتیجه‌گیری

باید اذعان داشت که سیاست مسدودسازی اگرچه در بسیاری از کشورها اعمال می‌شود، اما یک امر مبنایی نیست و با استفاده از نرم‌افزارهای ضد فیلترینگ امکان دور زدن این سیاست وجود دارد. اینترنت محدود و سانسور نمی‌شود، چون تکنیک‌های خنثی‌سازی محدودیت‌هایی را نیز در خود دارد. میزان موفقیت متخلفان مواد (مخدوری) تا حدودی بستگی به سطح پیچیدگی فن‌آوری آنان دارد، تا بتوانند به شکل‌های مختلف سایت‌های خود را از شناسایی مجریان قانون در امان نگاه دارند. احتمال شناسایی این افراد توسط ضابطان حکومتی وجود دارد. زیرا می‌توان از طریق مشخصه‌هایی که در اینترنت وجود دارد نظیر نام، شغل، تحصیلات، آدرس، شماره تلفن و شماره کارت اعتباری، فرد مورد نظر را شناسایی کرد. متخلفان مواد (مخدوری) اینک از همان فن‌آوری که امنیت تجارت الکترونیکی را تأمین می‌کند، برای به دور ماندن از تیررس بازرسان حکومتی، استفاده می‌کنند (Krane 1999). نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای جدیدی که اخیراً توسط صنعت رایانه به بازار ارائه شده است، اجازه می‌دهد که افراد و گروه‌های مختلف مانع از تلاش مجریان قانون برای نفوذ در ارتباطات اینترنتی آنان شوند.

منابع

- دربیگی، بابک (۱۳۷۹)، چالش‌های حقوقی، اخلاقی و اجتماعی فضای رایانه‌ای، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

- Global Reach (2002). *Evolution of Online Linguistic Populations*. URL: <http://globalreach.biz/globstats/evol.html>.

- Global Reach (2003). *Global Internet Statistics* (by language). URL: <http://greach.com/globstats>.

- Grunwald Associates (2004). *News Released-children, families, and the internet*, URL: <http://www.Grunland.com/survey/newsreleased.html>.

- INCB (2001). *Globalization and New Technologies: Challenges to Drug Law Enforcement in the Twenty - First Century*.

- INCB (2002). *Annual Reports*. Press Released, No.21.

- Krane, Jim (1999). *Narces Online: Cops Chase Drugs on to the Net*, URL: <http://www.APBNEWS.com>.

- Leiner, Barry M. et al. (2001). *A Brief History of the Internet*, URL: <http://www.isco.org/internet/history/brief.html>

- National Institute for Government Innovation (2004). *International Summit on Cyber Crime*.

- Skinner, Norman C. (2003). *Systematic Review of Health Behavior Change Research*, University of Toronto, P.2-12.

- Reachout, 2003. URL: <http://www.Reachout.com.au/default.asp/ti=71>.

- Skinner, H., Biscope, S., Poland, B., & Goldberg, E (2003). "How adolescents use

Technology for health Information: Implications for Health Professionals from Focus Group Studies", *Journal of Medical Internet Research*, 18:(4): P.32.

- Totse, 2004, URL: <http://www.totse.com/en/drugs/legal-issues-of-drugs-use-63624.htm>

- Tylor, Nelson Sofers (2002). *Interactive-Global Ecommerce Reports* (survey of 37 countries). URL: <http://www.tnsofres.com/ger2002/download/index.cfm>

- UNODC, 2004, URL: <http://www.Unodc.org/youthnet/youthnet-action-good-practice-net-for-dap.html>

- Winichoff, J., Hauck, C., Rothman, E., Bauchner, H (2000). "Verve and Jolt: Deadly", *New Internet Drugs*, Pediatrics, 106(4):829-30.